

Sprehodi po knjižnem trgu

Matej Bogataj

Borut Kraševac: Agni.

*Ljubljana: LUD Šerpa
(Klasična šerpa; 61), 2020.*

Agni je v sanskrtu ogenj in ob tem (staro)indijski bog ognja in ob tem bog (domačega) ognjišča, tega toplega zavetja, in je hkrati princip, ki (po ajurvedi) omogoča presnovo hrane in 'presnovo' mentalnega, poskrbi, da prodrejo neizoblikovana stališča v čisti obliki do zavesti, da se uzavestijo; v Kraševčevem romanu je tako ime še mali kunčici, ki jo spremljamo od njenega rojstva in borbe za seske in likvidacijo dela bratske konkurence za te seske in potem skozi plodilno obdobje, ko je izročena, no, nastavljena svojemu smrdečemu očetu, ki je alfa in v tem brez zadržkov, seveda tudi glede incesta. Čeprav je Agni okrajšava od Agnes, torej tudi (žrtveno) jagnje, pride preč naravno in ne, kot drugi iz legla, od človeške roke, končno srečna se po epizodi s koromačem pase v raj.

Uvodni del romana, naslovljen *Namesto predgovora*, je kar se le da ognjevit: namesto hladnega deskripcionizma *nouveau* romana, ki si je prizadeval za objektivni in kar najmanj vpleten, čim manj subjektiven in antropocentričen opis dogajanja, nam je tokrat ponujen pogled na dogajanje skozi optiko toplotne kamere, ki nastavi celotno atmosfero in da ključ za razumevanje preostalih poglavij. Dva človeka, o spolu kamera ali glodalec na drevesu, ki nič hudega sluteč vse skupaj opazuje in nato hitro zbegne iz kadra, ne vesta nič, se očitno strastno prepirata in eden, ki mu bolj bruha

ogenj in bolj seva toplota, potem z nečim po glavi drugega, ki obleži in počasi izgublja barve. Torej toploto. Slutimo vprašanja o zločinu in kazni, slutimo pričevanje uboju iz strasti in kriminalni zaplet, do katerega potem pridemo skozi reminiscence in popis dogajanja od prej – za strasti in ogenj v srcih in za divje akcije, pregrete s tem ognjem, v romanesknem prvencu Boruta Kraševca, sicer vidnega prevajalca iz ruščine, kar se romanu kje tudi pozna, tudi gre. Ker v nadaljevanju, ko nas že zvabijo v razkrinkavanje enigme, sledimo poglavjem, nenaslovljenim in zgolj oštevilčenim, kratkim in povednim, včasih tudi samo skiciranim, ki govorijo o Agninih skrbnikih, da ne rečemo rejcih. Najprej očetu, ki je pravi hišni gospodar in zraven še lovec in zadolžen za krvavi, likvidacijski del zgodbe, recimo za odiranje kuncev ali preganjanje lisic, ki se rade lotijo obuval pred hišo in so sploh provokatorke; podobno kot razplodni kunec v štali je tudi on malo alfa in se zato obe dvojčici, ena je njegova žena in druga seveda svakinja, napalita, kar daje romanu škripajočo dinamiko. Vendar ob tisti sestri, ki je ostala na kmetiji in ima dve hčeri, starejša je prav nabrita in tudi s tetino pomočjo vstopa v svet seksualnosti in odraslosti, s tistim tipičnim *bi-ne bi* odnosom, in ga vrstniki zato kar dobro nasankajo, spremljamo tudi živahno, obema spoloma naklonjeno udejstvovanje druge, igralke, ki veliko razmišlja o ljubezenskih trikotnikih. Kako ne, saj je bila ob domačem tudi kot v enem igralskem znotraj ansambla, z ločenim umetniškim vodjem in njuno afero pa se ji obeta poprava krivic: ko je postavila dilemo onadva ali jaz, so se pač odločili za manjše zlo, zanj, in je šla, zdaj jo vabijo naprej, v drug ansambel.

Kraševac svojo zgodbo dobro naštrika, marsikaj se zgodi, prikrite in odkrite ljubosumnosti, namigovanja in nastavljanja, kopulacije stoje v štali in kakšno spogledovanje na valeti, kjer se ga vsi napijejo in se po domačih šegah možaki tudi usekajo, malo je problem z lovopustom, ko je treba lisico spraviti preč in se za najbolj zvijačnega izkaže predsednik lovske družine – ni zastoj predsednik. V romanu tako vrvi od strasti, ognja ne manjka ne pubertetnicam in ne njihovim tetam, ne manjka čudnih namigov in spogledovanj, tudi zamolkov in zamolčanj; namigov tudi zato, ker je Kraševčevo pripovedovanje ves čas poliperspektivno, čeprav je pripovedovalec odmaknjen, včasih se nam zdi, da gledamo ne samo s pomočjo toplotne kamere, temveč tudi kakšnega kožuhoinarja na drevesu. Skozi oči zajčice – tudi njeni zavesti primerno, saj je zaznava večinoma vonjalna, prevladujoče čustvo pa strah – se sploh seznanimo s krogom življenja, ki gre nekako od materinega kuncecida ob rojstvu do grebenja za hrano, parjenja in bridke smrti; Agni ima kar srečo, naslovna junakinja, saj umre hipno in svobodna, tako rekoč.

Kraševc je prevajalec in v gledališki epizodi se tudi pojavi na prizorišču, kot potujevalni element, nekako tako, kot se skozi kakšen kader lastnega filma sprehodi Hitchcock: na bralni vaji, opisan skozi oči igralke, ki med spogledovanjem v eno smer spregleda, da se pod mizo dogaja še kaj drugega, vidimo, da ima odmaknjeni in nekredibilni, torej s situacijo nespoznavni opazovalec boljši vpogled v podrobnosti in zakulisje, saj ni fokusiran. Tudi sicer je kar nekaj prizorov iz gledališkega sveta, ne le premiera, na kateri se ostareli, izpostavljeni možak iz umetniškega sveta loti mladoltnice, *Utva* oziroma *Čigra* oziroma *Galeb* Čehova ter razmerja med starejšo in malo tudi izpeto igralko, ki zašteda na podeželju, in njenimi hofiranti nekajkrat presijejo skozi roman – kot poudarek se na potoku zraven posestva, kjer je v kunčnici zaprta Agni, pariyo race, natančneje, dva racmana utapljata raco med oplojevanjem, kar je še ena kruta in groba scena, če bi jo ocenjevali s stališča #metoo, vendar gre, kot mlado opazovalko podučijo starejši, vsega hudega vajeni, tudi za nekaj naravnega, okrutnega in dvoumnega kot nepotvorjena narava sama. Kot se pojavi tudi *Mag* Johna Fowlesa, zgodba o v eksistencializmu izgubljenem fantu, ki mu možak velikih manipulativnih sposobnosti, skoraj moderni shakespearovski Prospero iz *Viharja*, uprizarja in ob tem odteguje njegove želje s pomočjo dvojčic igralk.

Agni je roman, prerešetan z referencami iz kulturnega in literarnega sveta, vendar tudi postavljen na križišče urbanega in ruralnega; na eni strani večni gojitveni, zato da potem še klavni rituali, svet kožuhaštih bitij in njihove hierarhije, na drugi visoka kultura, premierna publika, vendar ni tam nič manj plenilcev, morda so le manj nagoni in temu primerno bolj zvijačni.

Kraševčeva pripoved je poliperspektivna, kar ni samonamembno in ne kaže samo na izgubo središčne pripovedne lege, saj se skozi pripovedne drobce s premikom njihove optike, s spremembo tistega, ki zaznava, kažejo sugestivni poudarki: mladoltnica, po njenih grobih reakcijah na osvajanja si mislimo, da neizkušena, dobi šopek in gre na zmenek, nakar je opisano spolno udejstvovanje tete čisto zraven, še srečata se, mi pa osupli nad nazornostjo in izkušnostjo, dokler ne spregledamo. Poglavja se pogosto zaključijo tako, da deluje prvi stavek naslednjega logično nadaljevanje, vendar seveda ni, kar je učinkovito zapeljevanje bralca, ki išče kontinuiteto, saj se nam zdi, da smo se znašli v poznani zgodbi, ki jo znamo postaviti v kontekst, vendar nam je ta zmaknjen. Kot za nekatere ključne podatke izvemo šele po posledicah, iz opisov predmetov ali nenavadnega vedenja, in največ posledic je po valeti, ko pridejo domov bolj ali manj vsi pokozlani in skožlani, s tistim tipičnim zamolkom, ki sledi spominskim kraterjem in kavernam, v katere se naselijo tesnobe in strahovi.

Kraševac je zgodbo o pomladnem prebujenju in malo tudi cvetju v jeseni dodobra prepletel, roman je jezikovno artikuliran, polifon in spisan z različnih optik, da nudi vpogled v več generacij ljudi – in njihovih živalih, tudi dovolj neposreden in surov, da se ne zapira pred različnimi odtenki življenja – in smrti, pa tudi spolnih udejstvovanj, pri čemer spretno izrablja enkrat veristično in neolepšano izpisane fragmente, drugič doseže učinek s pomočjo hladnega deskripcionizma in sorodnih potujevalnih pripovednih tehnik.